

EL CARXE, EL CATALÀ A MÚRCIA

Antoni Mas i Miralles

(Universitat d'Alacant – Institut Interuniversitari Filologia Valenciana)

INTRODUCCIÓ.- El Carxe és el nom d'una serra (1.371 m) situada a l'extrem nord de la regió de Múrcia, amb una superfície de 310 km², i on trobem un conjunt de llogarets catalanoparlants. Aquesta zona ocupa part dels municipis murcians de Iecla, Jumella i Favanella (Vegeu Mapa 1). La frontera administrativa entre les comunitats murciana i valenciana no és impediment per a les relacions laborals i econòmiques que mantenen amb la vila valenciana del Pinós. Tot i això, aquest territori del Carxe no posseeix cap sentiment d'unitat cultural o lingüística.

DEMOGRAFIA.- Després de l'expulsió dels moriscos, la zona quedà gairebé despoblada i no fou fins el 1878 que aquestes terres foren donades en emfiteusi per a explotació agrícola. És en aquest moment que molts llauradors del Vinalopó Mitjà (sobretot de Monòver, el Pinós i Novelda) creen diversos caserius, la majoria dels quals es troben hui despoblats. (Vegeu la Figura 1). Hi ha un continu augment demogràfic fins els anys 1950. A partir d'aleshores es produeix un retorn a les poblacions d'origen (Vegeu Figura 2). Al voltant de 2005 el 23% són residents estrangers (principalment britànics), percentatge que actualment s'ha incrementat.

SITUACIÓ SOCIOLINGÜÍSTICA.- El Carxe no és un illot sinó un enclavament lingüístic, ja que és una zona contigua a les comarques catalanoparlants valencianes. Tanmateix, sí que hi ha una frontera sociopolítica entre els murcians i els valencians, i és que mentre el català és cooficial amb el castellà al País Valencià, els habitants del Carxe només tenen com a llengua oficial el castellà. (Vegeu figures 2, 3 i 4).

ÀMBIT JURÍDIC.- Exigència de reconeixement del valencià per part de la Regió de Múrcia a partir de l'article 3.3. de la Constitució, de l'article 8 de l'Estatut d'Autonomia murcià i, entre altres normes autonòmiques murcianes, de la Llei 4/2007, de 16 de març, del Patrimoni Cultural de la Regió de Múrcia. Cal reivindicar l'ensenyament en valencià, la declaració de BIC immaterial del valencià i la incorporació d'aquesta llengua a l'Estatut d'Autonomia (Navarro, 2006).

ENSENYAMENT.- Pel que fa a l'ensenyament, només hi ha una escola unitària a la Canyada de Trigo (Jumella) on cursen 9 alumnes. Continuen amb el sistema educatiu murcià, on l'única llengua vehicular és el castellà. Al marge de l'ensenyament reglat, des de 2005 s'ofereixen cursos de valencià a la Universitat Popular de Iecla a partir d'un conveni entre l'Acadèmia Valenciana de la Llengua i l'Ajuntament d'aquesta població. El 2011 s'amplià l'oferta a dos cursos. Els intents i les negociacions per oferir ensenyament en català han estat diversos. La conjuntura actual, però, és més favorable.

ADMINISTRACIÓ PÚBLICA.- Una conseqüència del canvi polític produït al govern valencià des de 2015 ha estat la inclusió d'aquestes terres en l'Ordre 9/29015, de 16 de febrer, de la Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport, per la qual s'aproven les bases reguladores del procediment de subvencions a ajuntaments, mancomunitats de municipis i entitats locals menors de la Comunitat Valenciana i municipis del Carxe que realitzen activitats de promoció de l'ús del valencià. Hi ha gestions del govern valencià amb els tres ajuntaments murcians, algunes de les quals ja han fructificat.

Mapa 1. Situació del Carxe

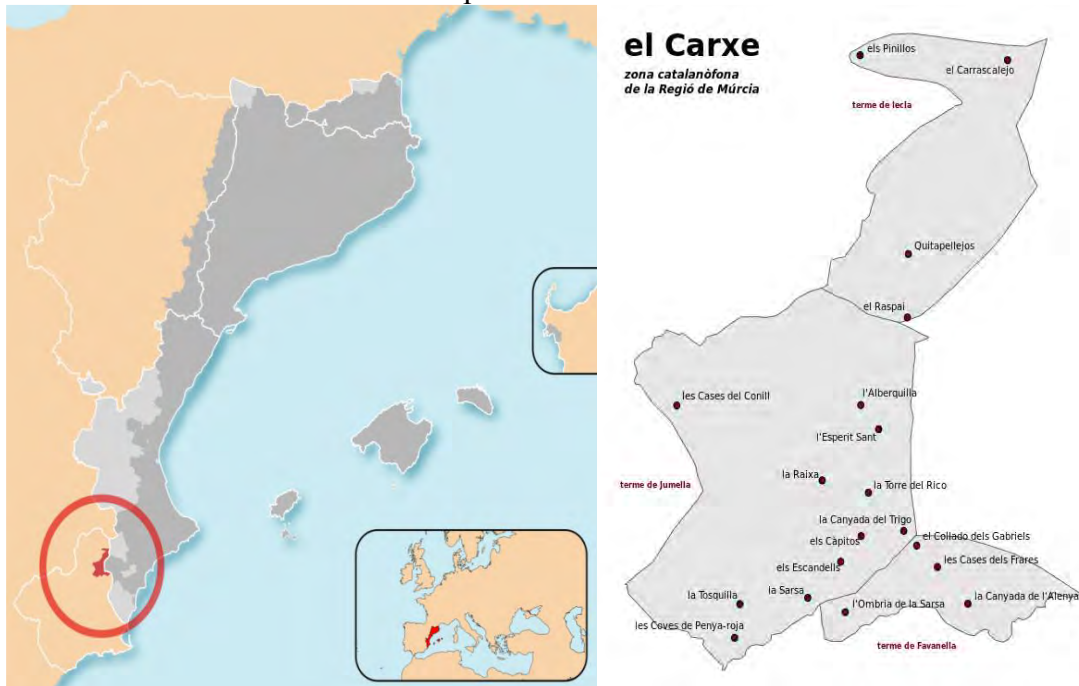
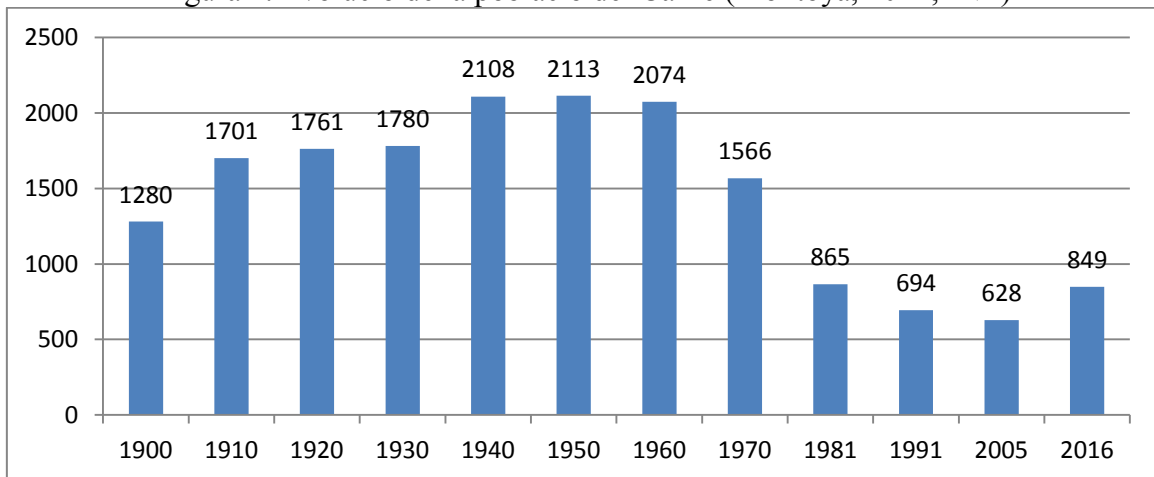

Figura 1. Evolució de la població del Carxe (Montoya, 2014; INE)

Taula 1. Habitants del Carxe segons el cens de 2016 (INE)

Municipi	població	llogaret	Població
Favarella	6.184	Canyada d'Alenya	229
		El Collado dels Gabriels	42
		L'Ombria de la Sarsa	69
Iecla	34.037	Raspai	94
Jumella	25.362	L'Alberquilla	18
		La Canyada del Trigo	312
		La Sarsa	32
		La Torre de Rico	83
TOTAL			879

Figura 2. Ús exclusiu del català entre les diferents generacions (Alejandre *et al.* (1985))

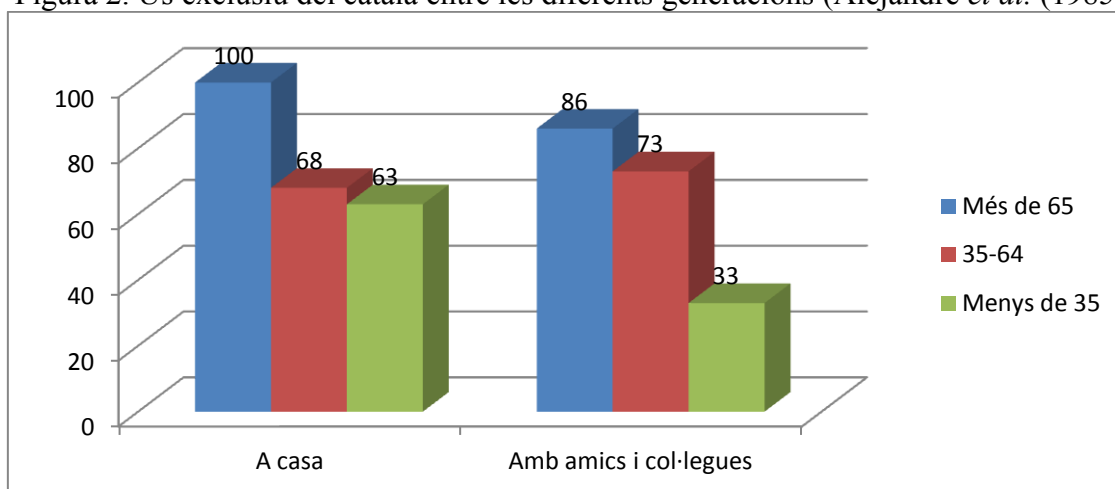

Figura 3. Identitats lingüístiques a les tres comunitats catalanoparlants en qüestió¹

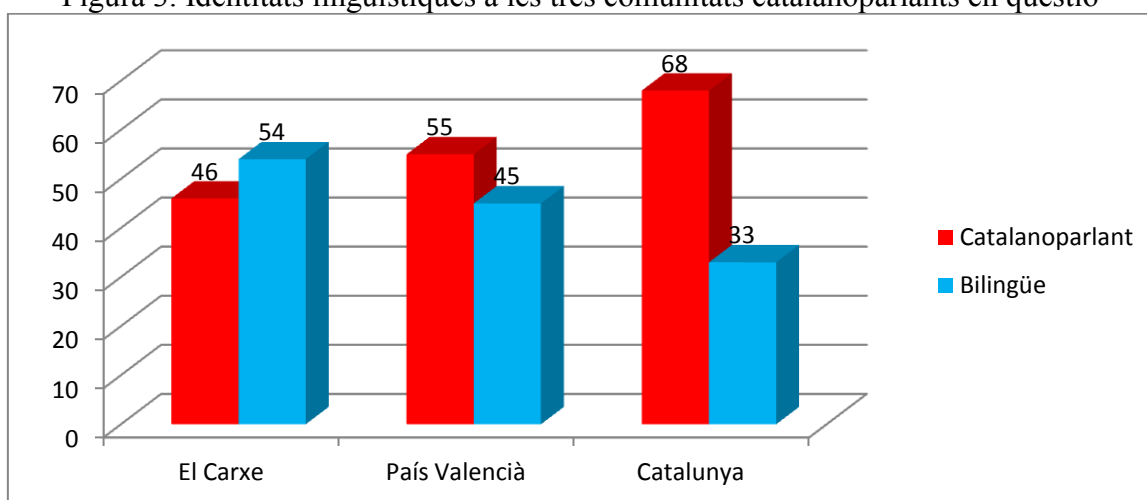
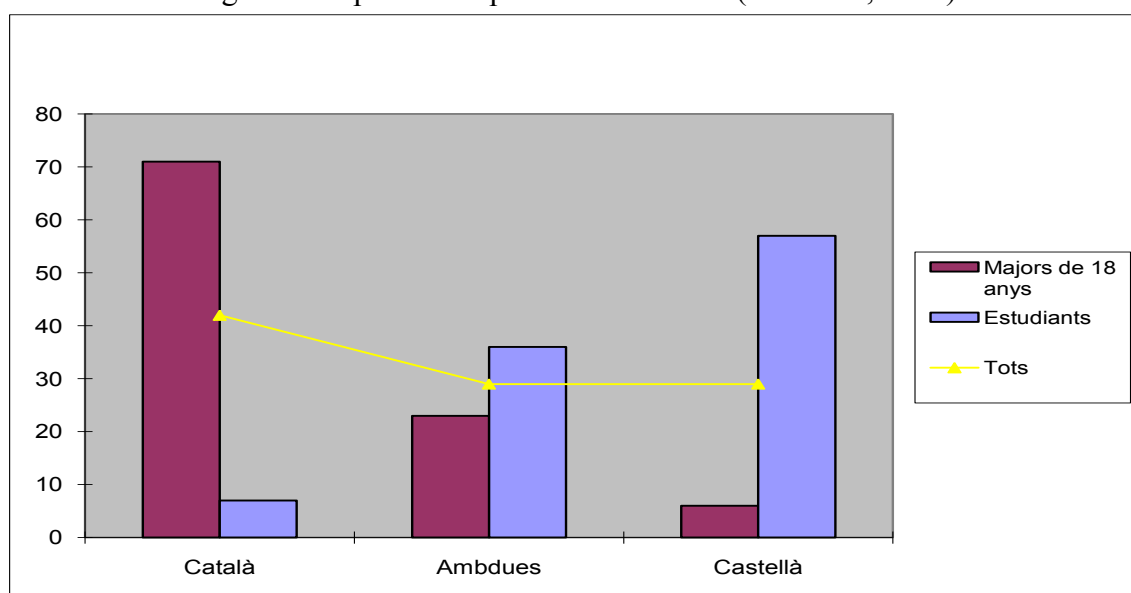

Figura 4. Reproducció primària del català (Escudero, 2009)

¹ Enquesta d'opinió *La identidad nacional en España*. (Estudio 2667. Centro de Investigaciones Sociológicas. 2008).

BIBLIOGRAFIA

- ALEJANDRE, Mar *et al.* (1985). *Els Altiplans del Carxe (aproximació sociolingüística)*. [Treball inèdit].
- BARNILS, Pere (1919). "Els dialectes catalans", *Butlletí de Dialectologia Catalana*, 7, pp. 1-10.
- BELTRAN, Vicent (2008). *El parlar de les Valls del Vinalopó i del Carxe*, Petrer: Centre d'Estudis Locals del Vinalopó.
- ESCUADERO, Consuelo (2009). "L'escola i el futur d'una llengua minoritària no oficial en un context fronterer: el cas del català al Carxe (Múrcia)". Hèctor Moret (ed.), *Llengües i fets, actituds i franges. Miscel·lània Artur Quintana i Font*, Calaceit: Associació Cultural del Matarranya / Institut d'Estudis del Baix Cinca, pp. 103-118.
- JAREÑO, Antonio-Mateo (1993). *Radiografía de los territorios murcianos de habla valenciana*, Murcia.
- LIMORTI, Ester (1998). "La situació sociolingüística a la comarca murciana del Carxe", *Actes de la Cinquena Trobada de Sociolingüistes Catalans*, Barcelona: Generalitat de Catalunya, pp. 255-263.
- LIMORTI, Ester (2008). "Toponímia de frontera a les terres de Múrcia de parla valenciana", *Actes de la II Jornada d'Onomàstica. Oriola 2007*, València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, pp. 45-50.
- LIMORTI, Ester & Artur QUINTANA (1998). *El Carxe. Recull de literatura popular valenciana de Múrcia*, Alacant: Institut de Cultura "Juan Gil-Albert".
- MONTOYA, Brauli (1989). *La interferència lingüística al sud valencià*, València: Generalitat Valenciana.
- MONTOYA, Brauli (2002). *La situació del català a València II. De València al Carxe i Guardamar*, Patronat de l'Escola Municipal de Mallorca, Ajuntament de Manacor.
- MONTOYA, Brauli (2014). "Reproducció primària de la llengua i sistema escolar al Carxe, un enclavament catalanoparlant en una regió castellanoparlant (Múrcia)". Joan A. Argenter (ed.), *Enclavaments lingüístics i comunitats locals. El català a Sardenya, al Carxe i entre els gitanos catalans de França*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans / Càtedra Unesco de Diversitat Lingüística i Cultural, pp. 187-208.
- NAVARRO SÁNCHEZ, Ángel Custodio (2006). *Estatuto jurídico del patrimonio lingüístico de la cuenca del Segura*, José Manuel Pérez Fernández (ed.), *Estudios sobre el estatuto jurídico de las lenguas en España*, Barcelona: Atelier. Libros Jurídicos, pp. 473-500.
- QUINTANA, Artur (1996). *Textos catalans hodierns de Múrcia*, *Miscel·lània Germà Colon 5*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 229-258.
- REÑÉ, Josep (2005). "Vocabulari del Carxe", *Estudis de dialectologia catalana*, VII, pp. 5-7.
- RÓDENAS, Antoni (1997). *D'Azorín i el país meu*, Alacant: Institut de Cultura "Juan Gil-Albert".
- SANCHIS GUARNER, Manuel (1973). "La frontera lingüística en les províncies d'Alacant i Múrcia", *Obra Completa-I. Per una caracterització valenciana*, pp. 183-211.